

Farkas Gyula : A «fiatal Magyarország» kora. Kiadja a Magyar Szemle Társaság. Budapest, 1932. Farkas Gyula az újabb magyar irodalomtörténetírás egyik legkiválóbb képviselője. Több kisebb tanulmánya után első nagyobb szintetikus munkája «A magyar romantika» volt, amely méltó feltűnést keltett friss alapvetésével és új irányú szempontjaival. Mostani kötete — bár önmagában is önálló igényű és feladatú — tulajdonképpen folytatása előbbi munkájának. Amabban Kisfaludy Károly korának fejlődésrajzát mutatta be, emebben pedig Petőfi Sándor kora irodalmi értelmének elemzését adja úgy, amint az három nemzedéknek : Vörösmarty és Kölcsey, Eötvös és Kemény és Petőfi kora irodalmi tudatának történetéből kifejlődik. E fejlődésrajz nem személyek egyéni vizsgálatán alapul. Kollektív erők analizisét nyújtja, amelyek a következő sorakoznak fel : Az irodalmi élet. Származás és műveltség. Eszmevilág. Külföldi hatások. Tiszta irodalmiság felé. Ezen irányfogalmak irodalomtörténeti értelme annak az útnak a megvilágításában fejeződik ki, hogy nemesi osztály-irodalmunk a nemzedékek ütköző harcaiban hogyan alakul át a tiszta irodalmiság ama fokáig, ahol már «az érzés és gondolat általános emberi és a művészi forma nemzetien egyéni jellegét» jelenti és igényli, azaz hogyan kapja meg «az egyetemes nemzeti irodalom nemzeti érvényességű» formáját és tartalmát.

Ha a szorosán vett tárgyi eredményeket nem tekintjük is, rögtön szembeötlő Farkas Gyula könyvének két elvi jelentőségű és érdekű újítása,

amely talán külsőleg módszertani kérdésnek látszik, valójában azonban mélyen belevág az irodalomtudomány bölcséleti vonatkozásaiba. Az egyik az a mód, ahogy ő a Taine-féle mechanikus környezet-elméletet az újabb német irodalomtudomány irányainak felhasználásával feloldja és lelkiibb szerkezetűvé teszi. Farkas Gyula hangsúlyozza, hogy az a külső a kollektív szellemi alkat-kép, amelyben kirajzolja az irodalomalkotó erők munkáját, csak bevezetés az irodalomba, csak addig a küszöbíg vezet, ahol a legnagyobb erő : a személyiség kezdődik. A feltétele nem azonosítja tehát az irodalmi alkotás döntő és végső elvével. Ezen a ponton megmenti az irodalom legfinomabb fogalmát : az alkotó egyéniséget, de magát a műalkotás tényének értékét is a nyers pozitívista-szemlélet kielégítetlen egyoldalúságától. Másik újítása Farkas Gyula könyvének az irodalmi fejlődésnek az a dialektikai útja, amelyen át érvényesíti az irodalmi nemzedékfogalmát XX. századi történetünkben. A nemzedékfogalom, amelyre az újabb irodalomtudomány átváltotta az eddigi korszakok hagyományos időbeosztását, igen termékeny területeket nyit meg, de nagyon kényes és igen nehezen rögzíthető határelemekkel dolgozik. Azonkívül a maga belső lebonyolításában is sok nehézséget támaszt. Mindenesetre aktívabb fogalom, mint a pusztán időbeli korszakolás s jobban belevilágít az irodalmi élet küzdelmes menetébe, sőt van valami lélektani törvényszerűséget sejtető jellege is. Farkas Gyula könyve ennek a módszertani fogalomnak minden kockázatát hordozza. A nemzedékek különb-

ségtudatának tényét, tartalmát és irányait kétségtelenül fényesen foglalja össze és állítja egymással szembe. Hasonló sikerű a fejlődés állomásainak jelzése és értékelése is. Az azonban már más kérdés, hogy a nemzedékfejlődés és sor enemű levezetése fedezi-e az egyes író belső személyi fejlődését is és számol-e azokkal a külön és rendszerbe alig foglalható utakkal, amelyek az egyes egyén hogyan éli le önmagában előre, néha csak egy későbbi nemzedékrend életében megvalósult irányokat és eszméket. Az is kétséges, hogy vajjon a nemzedékek élete olyan zavartalanul egyenes és tiszta-e, amint az könyvünkben látható. Farkas Gyula maga is nagyon érzi, hogy elvének vannak vitatható pontjai. Éppen az vall tudásának finomságára, hogy sok kérdést szabadon hagy és nem erőszakolja rá anyagára a föltétlen érvényességet. De viszont, ami a kérdés lényegét illeti, ott olyan világos következményekhez jut, hogy ezek ereje és igazsága előtt mindenkinék hálával kell meghajolnia. Farkas Gyula könyve formailag is élvezetes. Mindvégig lendülettel s előkelő nyelven van írva. Mindenképen értéksugárzó, kiváló munka. ss.

Lenau : Faust. Fordította : **Kozma Andor.** (A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 1931.)

Lenau csodálatos költészetével mi, magyarok sohasem foglalkoztunk eléggé, pedig Lenau a maga majd szilaj, majd borongós, szélsőségek között hanyódó lényével egészen a mienk, a Kossuthok, a Petőfik, az Adyok testvére. Most, hogy Faustjával Kozma Andor fordításában még közelebb került hozzánk, látjuk, mennyire a mienk volt ez a német költő egész véres emberi sorsával. Mert Lenaunak hideg volt a német szellem. Emóciókat keres s mint a talajából kiszakított növénynek, nincs nyugta. Tengerre száll, Amerikába hajózik, de itt is csalódás

éri. Ott — panasolja jellemzően — «nincs bor és csalogány sincsen».

Faust sorsa Lenau sorsa. Ő, Lenau, boncolt hullát, «életet kutatva holtban», hagyott el igaz barátot, fordult el a tiszta nőtől, vergődött viharos tengeren. Műveinek lipcei kritikai kiadása rávilágít a Faust epizódjainak (hullaboncolás, a kovácsné abrosza) élményi hátterére. A fordító szerint érthetetlen az, hogy a költő a drámai költemény formáját meg nem okolt forma váltogatással elbeszélő és lírai részekkel tarkítja. A magyarázat egyszerű. A költő maga «Ein Gedicht»-nek nevezi művét. Régebbi drámai próbálkozásai sikertelenek voltak s most a látszatát is kerüli annak, mintha drámai költeményt írna. Természete is inkább lírai. A Faust szaggatott, balladaszerű előadásmódjában az események laza, érzelmi összefüggésű lánc, amelynek szemei mögött és között perspektivákat nyit a költő («... zwischen welchen hindurch die perspektive in einen grossen Hintergrund offen geblieben ist» — írja egy levelében Meyernek, Wien, 1835 aug. 15.), ez a reflektorszerű, de érzelmi megvilágítása egy-egy jelenetnek egészen lírai modor.

Kozma Andor rendkívüli áhítattal és «amor intellectualitással» nyúl Lenau szelleméhez.

Minden fordítás lényegében tragikus küzdelem, hármas összeütközéssel. 1. Küzdelem az idegen s a fordító nyelv-egyénsége között. 2. Összeütközés két ember egyéni szelleme között. 3. A tartalom és forma kettős, hullámzó küzdelme. Az első szinte eleve reménytelen, mert minél inkább érvényesül a fordító nyelvének sajátos íze, annál inkább háttérbe szorul az eredetié. A másodikkal kapcsolatban legyen szabad egy elvi kérdést felvetnem. Különbséget kell tennünk *költői és fordítói congenialitás* között. A congenialis költő hajlama beolvasztó s nem receptív. A congenialis költő a